

Lærervikar – tips og råd

Sjur Jansen driver sitt eget skrivefirma hvor han lager artikler og bøker for bedrifter og privatpersoner. Når det er hull mellom oppdragene, stepper han inn som lærervikar på ungdomsskoler.

I denne boken gir han tips og råd til ferske vikarer. Boken kan være nyttig også for lærerstudentene, skoleledelse og foreldre. Den viser hvordan en voksen person uten lærerutdanning opplever skolen.

- Hvordan får man ro i klassen?
- Hva er egentlig timelønnen?
- Hvilke rettigheter har lærervikarer?
- Hva gjør man når man ikke har mottatt noe informasjon før timen?
- Hvordan får man jobb som lærervikar?
- Hva må man huske før timen?
- Kan lærervikaren gi anmerkning til bråkede elever?

MED KONKRETE FORSLAG TIL PLAN B I TIMEN

Telefonen ringer klokken syv. Kan du være på skolen klokken åtte? Klasse 10C skal ha naturfag om arv og gener. Etterpå skal 8A ha norsk. Kan du også være vikar for 9B som skal ha musikk etter storefri? Bra! Gjør deg klar som **lærervikar**.

9 788290 817530

SKRIVE HISTORIE
Skrive Historie Forlag

LÆRERVIKAR SJUR JANSEN TIPS OG RÅD

SJUR JANSEN LÆRERVIKAR TIPS OG RÅD

RINGEVIKAR PÅ UNGDOMSSKOLE
UTEN LÆRERUTDANNING
HVORDAN FÅ RO I KLASSEN
PLAN B I TIMEN
REGN UT LØNNE
ASSISTENT
PENSJON

Omslaget til papirboken.

INNHold

Målgrupper for boken.....	6
Hvem har skrevet boken?	6
Dine rettigheter med denne boken	6
Lenker og filer er på nettsidene mine.....	6
Min første time som vikar	7
Givende å være lærervikar.....	8
Slik får du jobb som lærervikar	10
Hva får du i timelønn?	16
Hvor mange lærervikarer er det i Norge?	16
Slik er livet som lærervikar	17
Hvordan få 15-åringer til å være stille.....	21
Flere tips til hvordan lede klassen.....	28
De vanskelige elevene.....	30
Lærer! Vi forstår ikke sånne gammeldagse ord!	39
Vi har vikaaar!.....	43
«Du har ikke lov å røre meg!»	43
Vikarer kan gi anmerkninger	46
Mobiltelefoner.....	47
De snille elevene	48
Legg Plan B i vesken	51
Slik holder du en gymtime	52
Svømming.....	55

Med elever på tur	56
Inspeksjon	58
Leksehjelp	59
Tips til powerpointpresentasjoner.....	60
Hva bør med i rapporten?.....	60
Slik bør et vikaropplegg se ut	61
Hva mener lærere om vikarene?	66
Assistentens rolle	67
Svært vanskelig å finne timelønnen.....	69
Hvem bestemmer hva elevene skal lære?.....	84
Du kan være ett oppdrag unna pensjon fra staten.....	90
Her er noen forslag til «plan B»	94
Plan B når du har PC: Youtube-undervisning.....	107
Plan B når elevene har en PC hver.....	108
Kahoot redder dagen.....	109
Plan B: En quiz om bærekraftig utvikling.....	110
Plan B: Quiz om zikhisme	114
Plan B: Diktanalyse – å nei!	120
Plan B: Foredrag om bærekraftig utvikling	124
Be om attest	127
Så var det eksamen i sidemål.....	127
Ressurser og lenker.....	131
Oppsummering – tips på tampen.....	134

Målgrupper for boken

Du skal bli lærervikar på en ungdomsskole og er ikke lærerutdannet. Hva kan du forvente å møte av oppgaver og utfordringer? En del av tipsene i boken kan brukes også på barneskolen.

Også foreldre, lærere og lærerstudenter kan ha nytte av boken, de får et innblikk i hvordan en «fremmed» opplever hverdagen på skolen.

Hvem har skrevet boken?

Jeg heter Sjur Jansen og er oppdragsforfatter, journalist og lærervikar. Er 53 år, gift, har to voksne barn og bor i Oslo. Min bakgrunn er fra bladbransjen og kommunikasjonsbransjen, jeg har blant annet vært deskleder i et magasin i mange år og prosjektleder i et slags reklamebyrå.

I dag driver jeg mitt eget skrivefirma, jeg lager artikler og bøker for bedrifter, organisasjoner og privatpersoner. Når det er hull mellom oppdragene jeg får i skrivefirmaet, stepper jeg inn som lærervikar på flere ungdomsskoler i Oslo.

- E-post: sjur@skrivehistorie.no
- Nettside: www.skrivehistorie.no

Dine rettigheter med denne boken

Du kan kopiere deler av boken for å bruke i din egen undervisning. Du kan ikke legge hele boken, eller deler av den, ut på internett tilgjengelig for andre. Men den vanlige sitatretten gjelder, selvsagt.

Lenker og filer er på nettsidene mine

Jeg viser en del lenker i denne boken som finnes både som e-bok og papirbok. Leser du papirversjonen av boken, finner du de samme lenkene her:

- www.skrivehistorie.no/vikarbok/

På den nettsiden legger jeg også en del filer og oppdateringer. Noen av «Plan B»-forslagene mine ligger der som wordfiler, hvis du ønsker å printe ut eller bearbeide dem.

Min første time som vikar

Som tekstforfatter har jeg en introvert side, jeg kan sitte i timevis foran tastaturet og trives godt med det. Men jeg kan også være utadvendt. Jeg tok en rask personlighetstest på nettet og et av svarene var at jeg er 60 prosent introvert og 40 prosent ekstrovert.

På min første dag som vikar sto jeg i gangen utenfor inspektørens kontor og ventet på å få komme inn. «Nå må jeg være fremoverlent», tenkte jeg og husket en tidligere kollega som alltid sa at man må «stå på tåballene» – han jobbet med salg og markedsføring. Derfor lente jeg meg frem og strekte ut hånden for å hilse på førstemann som kom gående i gangen: «Hei, jeg heter Sjur og skal ha min første time som lærervikar i dag.» «Hei, jeg er rektor på denne skolen», svarte mannen og hilste på meg. Du verden, her traff jeg selveste toppsjefen. Det er gevinsten av å stå på tåballene.

Rektoren sa ikke så mye, men la ansiktet litt bekymret på skakke og holdt blikket fast på meg. Det jeg ikke visste, var at han visste hvilken klasse jeg skulle ha. Og det han visste, som jeg slett ikke visste, var at den klassen var skolens verstingklasse. Flere lærere var blitt utslitt av klassen.

Rektoren ga meg to grunnleggende råd, men jeg forsto ikke hva han mente med dem. Antagelig så jeg ut som førstereisegutt der jeg sto i gangen, men egentlig skulle jeg være kaptein på en skute i full storm.

Så fikk jeg en lapp fra undervisningsinspektøren med oppgavene som elevene skulle arbeide med, og deretter bar det inn i klasserommet. Der brydde ingen seg om at jeg var i rommet. Jeg var usynlig. Alle skravlet, leste på mobilen eller satt med føttene på pulten. Noen satt tre-fire på samme pult, med ryggen mot tavlen.

Etter å ha hatt kontorjobb i alle år, må jeg si det var utfordrende å forsøke å få 25-30 elever på 10. trinn til å slutte å snakke. De brukte tyggegummi, hodetelefoner og mobiler. Som tatt ut fra en film.

Jeg forsøkte først å få oppmerksomheten fra alle på én gang. Men jeg hadde ikke trening i slike øvelser. De brydde seg ikke. Jeg gikk så rundt i klassen og forsøkte å få oppmerksomheten til én og én. Jeg dro rolig ned føttene til en gutt som hadde plassert dem på pulten foran. Jeg ba ei jente

snu seg riktig vei. Jeg ba to elever slutte å snakke. Og så videre. På et vis gikk det sakte fremover, men det var gjerne slik at med en gang jeg gikk to skritt videre, var føttene på nytt plassert på pulten som jeg nettopp hadde passert.

Ei jente snudde seg feil vei for tredje gang, hun tok frem sminkesaker og la sminke på vippene til gutten som satt bak. Da tok jeg den brede tavletusjen jeg hadde i hånden, med korken på, og pirket henne så vidt i armen med den og sa «Hallo. Snu deg.» Hun svarte med et «Auuu!! Det gjorde vondt!» Det hele ble akkompagnert med en grimase som så ut som at jeg hadde skutt henne i skulderen. Det var selvfølgelig bare for å lage en scene slik at det skulle ta enda lenger tid før det ble ro. Da begynte jeg å humre og småle. Det første sjokket hadde lagt seg og jeg begynte å se situasjonen utenfra. Ordene fra rektoren begynte å gi mening. Man kan ikke forvente som fersk vikar å få til så veldig mye i en klasse som pleier å bråke, det var det rektoren hadde hintet om.

Har man erfaring med ungdom fra før av, kanskje man er håndballtrener eller man er ansatt i en ungdomsklubb, stiller man sterkere den første dagen som vikarlærer. Men selv kontorfolk som meg kan opparbeide seg erfaring som gjør at man takler de fleste vikarsituasjoner.

Da jeg kom tilbake til personalrommet etter denne første timen, tenkte jeg at jeg burde bruke de 40 prosentene av meg som er ekstrovert. Lærere satt i sofaer og stoler og spiste lunsj. Jeg tok rommet og sa høyt til alle sammen «Hei, jeg heter Sjur og har hatt min første vikartime i dag. Jeg hadde klasse ...»

Nå skal jeg ikke røpe hvilken klasse eller skole det var. Men da jeg satte meg ned sammen med de andre for å ta en kaffekopp, responderte en av lærerne slik til min første vikartime: «Kondolerer.»

Givende å være lærervikar

Jeg har vært lærervikar i et års tid, ikke på fulltid, men jeg har hatt en god del timer hver uke. Folk rundt meg har i alle år sagt at jeg burde bli lærer, for jeg er flink pedagogisk, er glad i mennesker og er tålmodig og rolig. Det er egenskaper som kommer godt med i læreryrket.

MORSOMMERE MIDDAGER

Som lærervikar får man mange små historier å fortelle rundt middagsbordet. Man har taushetsplikt, så jeg nevner hverken elevnavn eller klasse til andre, selv ikke til kona, men jeg kan likevel fortelle om en del opplevelser.

For eksempel ble undervisningsinspektøren og jeg i vinter stående på hver vår side av en glassdør som hadde låst seg og ingen av oss hadde nøkkel fordi døren var helt ny. Inspektøren var utendørs og jeg var innendørs. Hun skulle inn, men kom ikke inn. Jeg skulle ut, men kom ikke ut.

Både utendørs og innendørs var det en knapp som skulle åpne døren. Jeg trykket på min knapp og hun trykket på sin knapp. Ingenting skjedde. Vi skrek beskjeder til hverandre, men vi hørte bare så vidt den andre. En halv meter skilte oss, likevel kunne det like gjerne ha vært snakk om kilometer.

Inspektøren begynte å fryse, for hun hadde bare løpt ut fra kontoret tynkledd for å gripe fatt i en akutt situasjon. Hun holdt armene rundt seg selv i et forsøk på holde varmen. Både hun og jeg ropte ut noen forslag. «VET DU HVOR VAKTMESTEREN ER??!!» «HÆÆÆ??! HVA SA DU?» Så kom en elev ruslende, han grep fatt i døren og – åpnet den! Låsen hadde vært åpen hele tiden, vi hadde bare trodd at vi måtte bruke trykknappene. Vi ble ganske så paffe.

Hver dag er helt forskjellig. Noen dager kan jeg komme hjem og fortelle engasjert om elever som plutselig forsto prosentregning etter at jeg ivrig hadde tegnet og forklart på kryss og tvers. Det er fantastisk gøy å høre elevene si: «Åååja! Er det sånn det er! Nå forstår jeg det!» I slike tilfelle føler jeg at jeg gjør en viktig jobb, det er en spesiell glede å oppleve at kunnskap går inn i hodene eller at en elev knekker en kode.

I løpet av ungdomsskolen skal elevene gjennom 320 kompetansemål, det er 1,7 dager pr mål. Selv om jeg bare er en vikar uten lærerutdannelse, gjør jeg mitt ytterste for at elevene skal lære noe i mine timer.

Å være lærervikar, i stedet for vanlig lærer, har sine fordeler. Personlig synes jeg det er fint å slippe å være med på møter, for jeg har vært med på så mange møter tidligere i arbeidslivet.

Læreryrket generelt, enten man er vikar eller ikke, har også sine ulemper. Du kan bli stresset. Og du kan oppleve enkelte elever som bare vil provosere.

Jeg har også sittet vakt på eksamen for tiende trinn og sett utover elevene. Da har jeg kjent at det vil bli trist å ikke treffe dem flere ganger.

Som forelder har jeg fulgt mine barn gjennom grunnskole og videre utdanning. Da har jeg egentlig visst lite om hva som foregår i norske klasserom. Det er veldig givende å være tett på skolehverdagen som vikar. Jeg tar opp en del problemer og løsninger i denne boken, ikke la problemene skremme deg fra å prøve deg som lærervikar.

Se for deg at du har hatt en del oppdrag og flere av elevene begynner å kjenne deg. Da kan du oppleve blide ansikter som hilser deg velkommen i skolegården. Jeg har i hele mitt arbeidsliv ikke opplevd maken til hyggelige folk. Midt i et friminutt, mens jeg går gjennom en korridor som er stappfull av elever, kan det dukke opp en løftet hånd og en positiv stemme som sier: «Heeeiiii, Sjuuur!!» Da er det high five i farten med en elev mens jeg er på vei til neste vikartime. Jeg kan ikke huske sist jeg fikk high five i kontorlandskapene jeg jobbet i tidligere.

Overraskende mange elever spør også: «Hei, Sjur. Går det bra?» Det er virkelig hyggelig å møte dagens tenåringer.

Jeg må presisere noe før jeg fortsetter: Tipsene som jeg gir i denne boken, er mine subjektive synspunkter. Det eneste jeg har å fare med, er min livserfaring og de timene jeg har vært lærervikar. Spør gjerne ekte lærere hva de mener om hvert tema.

Slik får du jobb som lærervikar

POLITIATTEST

Du behøver ikke være lærerutdannet for å være lærervikar. Det du trenger, er en politiattest. I tillegg må undervisningsinspektøren etter et jobbintervju mene at du kan duge som vikar.

Det er gjerne skolens undervisningsinspektør som bestiller vikarer, rektoren er lite involvert. Slik går du frem:

Ring undervisningsinspektøren og presenter deg. Send deretter CV

og en kort søknadstekst på e-post, så blir du forhåpentligvis innkalt til et jobbintervju. Vikarer kommer og går, så prøv igjen etter noen måneder dersom du fikk et nei. Eller bare prøv en annen skole.

Vikarene er gjerne unge studenter eller godt voksne arbeidssøkende. Enkelte vikarer er så vidt ferdig med videregående skole, andre vikarer har høy utdanning og har blitt utsatt for nedbemanning i en bransje hvor det er vanskelig å få ny jobb i dårlige tider. Noen har vikaryrket som en ganske fast deltidsjobb som de kanskje kombinerer med annet arbeid.

Du kan ikke bestille politiattest før skolen selv har sendt inn ditt navn på skjemaet som heter *Bekreftelse på formål*. Du må altså først ha en skole som er interessert i deg.

Politiattest bestiller du på:

- <https://www.politi.no>

Søk på «politiattest». Direktelenker har en tendens til å forandre seg med tiden, men du kan forsøke denne:

- https://www.politi.no/tjenester/politiattest/Tema_1858.xhtml

På søknadsskjemaet skriver du inn hvilken skole du skal jobbe på. Politiattesten får du tilsendt til Digi-postkassen din. En Digi-postkasse kan du opprette her:

- <https://www.digipost.no/>

Send politiattesten videre med e-post til undervisningsinspektøren.

Du får ikke en skikkelig ansettelseskontrakt, men du får en kontrakt som er litt bla-bla, sånn er det i hvert fall i Oslo kommune. Du er egentlig en løsarbeider på samme måte som i gamle dager da arbeidsledige sto på kaien og ventet på oppdrag. Det er ingen løfter i kontrakten om hvor mye du skal jobbe eller hva du skal få i lønn. Kontrakten er bare en intensjonskontrakt.

Du står fritt til å si nei takk til oppdrag hver gang du blir oppringt, men

komme noen minutter for tidlig til klasserommet, kan du sneie innom Wikipedia på mobilen før timen starter. Har du maktet å få tak i en lånebok på morgenvisten, kan du rase gjennom sidene som elevene skal jobbe med.

PAKK FOR EN HEL DAG

Du vet ikke hvor lang dagen blir. Kanskje er du blitt bestilt for to timers arbeid, men når du først er ankommet, kan det bli tre timer til, for det er alltid mye som skjer på skoler. Pakk for en hel dag, ta med matpakke og drikke. Kanskje også en ekstra T-skjorte i tilfelle du plutselig skal ha en gymtime. Ta gjerne også med noen A4-ark og kulepenner, for det er alltid noen elever som har glemte skriveboka.

Du kan også skaffe deg tre tavletusjer som du har i vesken. For ofte virker ikke tusjene som ligger i klasserommet. Spør kontoret om de kan skaffe deg tre tusjer, eller kjøp selv, så skriver du navnet ditt på dem og har dem i vesken.

SLIK FÅR DU VITE HVA DU SKAL UNDERVISE

Du får vite hva du skal gjøre i timen på en av disse måtene:

- E-post fra undervisningsinspektøren (videresendt fra læreren).
- Et ark som ligger på kontoret eller i en vikarhylle.
- Muntlig beskjed fra undervisningsinspektøren.

Enkelte ganger får du ingen oppgaver å gi elevene, da må du spørre elevene hvor langt de er kommet i faget eller så må du finne på noe.

E-posten med undervisningsopplegg fra læreren kan noen ganger dukke opp midt i timen eller straks timen er slutt. Det er selvsagt for sent, men læreren er syk og har ikke orket å sende noe tidligere. Eller så har ikke undervisningsinspektøren maktet å videre sende lærerens e-post hurtig nok fordi det har oppstått noe annet akutt på morgenen.

E-posten kan også komme kvelden før. Du får gjerne en SMS på kvelden med spørsmål om du kan ta et oppdrag neste morgen. Så svarer du ja, og deretter sender inspektøren lærerens e-post til deg.

Når du ankommer skolen på morgenen, ha kulepenn fremme slik at du kan notere mens undervisningsinspektøren gir deg muntlige beskjeder om hvilken klasse eller hvilket rom du skal til, tempoet er høyt på morgenkvisten. Var det 8B og klasserom 9? Eller var det 9B i klasserom 8? Var det et dataskap som var booket eller var det et datarom som var booket? Noen ganger skjer det forandringer i siste liten.

HUSK DETTE

- Nøkler til klasserom (hent på kontoret)
- Klokkeslett for timene du skal ha
- Hvilke klasser
- Hvilke fag
- Oppgaver fra syk lærer
- Hente eventuelle bøker eller kopier
- Navneliste over klassen
- Telefonnummer til undervisningsinspektøren og rektoren

Forhåpentligvis kommer du noen minutter før elevene til klasserommet slik at du får forberedt deg lynraskt. På enkelte skoler står det en PC på kateteret, PC-en er koblet til en projektor. Kanskje skal du logge deg inn på PC-en, det spørs hva læreren har skrevet til deg. Lås gjerne døra bak deg hvis du kommer tidlig til klasserommet, slik har du kontroll på når du slipper inn elevene og du får to-tre minutter i ro når du leser oppgavene fra læreren en gang til.

Vel, ro er vanskelig å få til. Har elevene fått et glimt av deg, vil de banke på døren i ett sett for å komme inn. Det hjelper ikke å si «dere slipper inn om tre minutter», for det kommer stadig nye elever.

Læreren har skrevet beskjed i febertåka, så det er ikke alltid klinkende klart hva som menes, men som regel ordner det seg når man snakker med elevene. Hvis du makter det, så les beskjeden fra læreren med én gang du får den, for det står kanskje at du skal hente noe som ikke ligger i klasserommet. Eller så kan det dukke opp spørsmål. Det står kanskje at du skal dele ut et ark. Men det står ikke hvor arket ligger.

ELEVENES DAGSHUMØR

Klasseledelse starter allerede i døra. Slipp elevene inn ved å stå i døra og se dem inn i øynene en etter en. Si velkommen med et smil. På enkelte skoler er det vanlig å håndhilsle.

Ved å stå i døren får du et førsteinntrykk av hvilket dagshumør elevene er i. Klassene er svært forskjellige, noen er bråkete, andre er rimelig høflige. Du må regne med at det tar tid å få ro i klassen og at flere elever vil teste deg når du er ny.

Noen ungdomsskoleklasser ser ut som de kommer rett fra en barnebursdag der alle er høye på sukker og har utestemme. En appelsin kan komme fykende og smelle i veggene bak en av elevene. De sikter ikke nødvendigvis på deg, men på hverandre.

Men du kan også møte klasser som ser ut som de har fått sjokk. Elevene sitter helt stille og stirrer rett fremfor seg, som om de er forhekset! Slikt gjør oppdragene spennende for vikaren, hver time er helt forskjellig.

Det vanlige er at mange elever på ungdomsskolen ikke har noe respekt for lærere. Vel, slik er det i alle fall på de osloskolene jeg har besøkt. Elevene har ikke respekt for noen egentlig. Jeg fulgte en klasse på skogstur sammen med veldig mange andre osloskoler. Turen ble innledet med at statsministeren holdt en tale ved kanten av skogen; Erna Solberg snakket om viktigheten av å bruke naturen. Elevene skravlet med hverandre under talen. Ingen respekt, selv ikke for statsministeren – det kan være en trøst når du står overfor elever som sukker og stønner når du gir dem oppgaver. Uansett; ikke gi opp den første dagen, det tar tid å lære grepene.

I noen timer hjelper ingen grep. Jeg har vært flue på veggene hos andre lærere, heller ikke de med lang pedagogisk utdanning og mange års erfaring klarer å holde ro alltid. Du er ikke mislykket som vikar bare fordi elevene prater i timene. Eller: Du er ikke mer mislykket enn de proffe lærerne.

Det er ulike ordninger på ulike skoler når det gjelder oppstart av timer. Det er ikke uvanlig at ungdomsskoleelever, selv i våre dager, må roe seg ned og stå ved siden av pultene helt til læreren sier «God morgen! Vær så god og sitt!»

Som vikar har du et lite dilemma når det gjelder oppstarten av timen. Du kan være hyggelig og oppmerksom i døren. Men da mister du noen minutters forberedelse. Når elevene da setter seg ned, virker du usikker, for du har ikke rukket å skru på PC-en eller sette deg godt nok inn i beskjedene fra læreren. Alternativet er å la elevene ramle inn mens du holder på med dine forberedelser. Når du så ber alle være stille, har du alt klart og kan gå direkte videre.

Hvordan få 15-åringer til å være stille

Er klassen ny for deg, så skriv navnet ditt på tavlen mens elevene setter seg.

Å få ro handler ikke bare om ulike grep, men også om at elevene blir kjent med deg over tid. Respekten for deg øker etter hvert. Kanskje du også utstråler mer trygghet når du blir kjent med rollen som vikarlærer. I starten er det tusen ting å sette seg inn i, så man kan virke stresset og usikker.

Et råd som går igjen er at du ikke skal være vennen til elevene, du skal være en voksenperson som holder orden og ro i klassen. Elevene setter faktisk pris på det selv om det ikke virker sånn. Du må altså ta upopulære beslutninger. Og omtrent alle beslutninger er upopulære. Elevene liker ikke oppgaver, de vil heller spille, se film eller gå hjem. Ikke bli satt ut om noen stønner eller protesterer mot det du beslutter.

Noen tips for å få ro i klassen: **Hils** på elevene når de kommer inn i klasserommet. Vær bevisst på **kroppsspråket**. Stå stødig uten å ha armene i kors. Ikke gjem deg bak kateteret, men stå foran tavlen, ikke helt inntil veggene, men vær i rommet. Ikke hold masse papirer, permer eller bøker opp foran deg som en beskyttelse. Bare stå der med bare deg. Kanskje med hendene på hoftene. **Se** på klassen. Du er sjefen.

Tre-fire elever vil alltid spørre i det de kommer inn i rommet: «Hva skal vi gjøre?» «Kan vi gå til biblioteket?» «Kan vi se film? Pliiiis?» De er som hoppende hundevalper med tunga ute. Be dem sette seg og si at de skal få beskjed når klassen er rolig.

Utdrag fra boken. Her hopper vi til side 38.

Ser du at eleven har skrudd seg veldig opp, kan det være klokt å ikke true med anmerkning eller gi anmerkning der og da. Du kan heller gi anmerkning etter timen ved å gi beskjed til læreren. Gir du anmerkning til en elev som allerede er sint, kan situasjonen bli enda verre. Bruk skjønn.

HJELPER IKKE Å VÆRE SNILL

Noen ganger har jeg forsøkt å være ekstra snill mot pøblene. De spør kanskje om de kan sitte på grupperom. De sier at de konsentrerer seg bedre da, at læreren «alltid» gir dem lov og så videre. Som regel sier jeg nei. Men noen ganger tenker jeg at «hvis jeg er snill mot dem, så er de snille mot meg». Så sender jeg dem inn i grupperommet. Men da opplever jeg gjerne at pøblene slett ikke bruker grupperommet til å arbeide. Musikken er skrudd høyt opp og alle surfer på nettet eller sender papirfly.

Det hjelper ikke å være snill. Det som kan hjelpe noe over tid, er å gi pøblene voksen oppmerksomhet, det vil si snakke med dem om løst og fast eller hjelpe dem med faget. Da får de en slags respekt for deg. Det er ingen trylleformel som gjør at alt er på stell, men det hjelper litt. Men der og da når du blir kastet inn i en tilfeldig time som vikar, har du små muligheter til slikt. For du har 20 andre elever som skal ha oppmerksomhet og du har bare tre kvarter på deg.

Det er likevel én fordel med å sende pøblene til et grupperom selv om de ikke gjør noe fornuftig der inne. Da kan jeg i det minste gi bedre oppmerksomhet mot de elevene som oppfører seg pent og som sitter tilbake i klasserommet.

BLIR FILMET NÅR MAN IRETTESETTER

Jeg er en rolig og tålmodig person, jeg lar meg svært sjelden hisse opp. Enkelte ganger må jeg i det minste heve stemmen og være streng. La oss si en elev har provosert og laget uro lenge, jeg har gjentatte ganger irettesatt uten at det har hjulpet noe særlig. Plutselig skjer det noe akutt, eleven er i et slags basketak om en lue eller en vannflaske. Der og da går jeg bort til eleven, jeg hever stemmen og er streng. Det blir en diskusjon i noen sekunder, eleven vil ikke gjøre som jeg sier. Eleven nekter å sette seg. Men

Legg Plan B i vesken

Når du har vært vikar i noen uker, og forstår mer hva det går ut på, kan du lage noen reserveoppgaver som du har liggende i vesken. For det er ofte noe som går galt. På lappen fra læreren står det at du skal logge deg inn på en PC og vise en film. Men du har hverken fått utdelt PC eller passord i kampens hete. Hva gjør du da?

Du har fått tilsendt instruksjoner og oppgaver fra læreren. Noen ganger varer lærerens oppgaver i 25 minutter. Eller så er det noen elever som sier: «Jeg er ferdig, hva skal jeg gjøre nå?» Hva svarer du da?

Du kan ikke lage Plan B for alle fag i alle klassetrinn, men du kan lage reserveoppgaver og reserveforedrag for i hvert fall noen fag.

Jeg var i en periode en slags hjelpelærer sammen med en svært erfaren lærer som jeg fikk stor respekt for. Jeg la merke til at hun la vekt på repetisjon. Dagen etter at hun hadde undervist om et emne, repeterte hun. Så ble det ny repetisjon også senere. Derfor er det bare fint om du repeterer temaer som de vanlige lærerne allerede har undervist i. Kanskje noen elever protesterer og sier: «Ja, men læreren vår snakket om dette for flere uker siden!» Da kan du svare: «Bra. Det er alltid bra med repetisjon, slik vi skal ha i dag.»

Det er en del temaer som går igjen som du kan forberede deg på, for eksempel bærekraftig utvikling, presentregning, den franske revolusjon, den amerikanske borgerkrigen, den kalde krigen, Olje-Norge, 17. mai, atomer, cellen, statistikk og fotosyntese.

Søk på nettet etter kompetansemål for 10. trinn samfunnsfag, for eksempel, så får du noen ideer. Lag noen få foredrag eller quizer innen et tema som du selv synes er lett.

Plan B kan også handle om noe som ikke står på myndighetenes liste med kompetansemål. Har du peiling på fotball, så lag et reserveforedrag om offsideregelen. De elevene som hater gym, bør likevel lære seg denne regelen slik at de kan delta i samtaler senere ved lunsjbordet på jobben.

Som vikar er du som sagt nødt til å improvisere. Skolen kan ikke forvente at du kan alle kompetansemålene utenat og at du kan briljere innen alle fag som du blir kastet inn i. Det må være lov for deg å ta opp temaer

Tips til powerpointpresentasjoner

Den største feilen folk gjør med powerpointpresentasjoner, er å ha alt for mye tekst i hvert lysbilde. Publikum, eller elevene i dette tilfellet, makter ikke å lese teksten samtidig som de skal lytte. Ofte har en foredragsholder skrevet alt han skal si og så er alt sammen plassert i presentasjonen som vises på skjermen. Det er ikke pedagogisk. Ha kun 1-10 ord på hvert lysbilde. Jo færre ord, desto bedre.

Men: Som lærervikar må du noen ganger kvelden før lage et foredrag om et emne som er nytt for deg. Da kan det være greit å skrive noe med mikroskrift nederst på hvert lysbilde. Det er til hjelp for deg slik at du husker poengene mens du står ved tavlen. Blikkfanget for elevene er likevel de tre-fire ordene som du har blåst opp.

Det går selvsagt an å dele opp skjermen på din PC slik at du kan se notatene dine, men i praksis kan dette være vrient å få til: PC-en er ukjent eller PC-en er plassert slik at du ikke får kontakt med elevene. Mikrotekst eller papirutskrift kan derfor være en grei løsning.

Det hender jeg limer inn lenker til Youtube-filmer direkte i powerpointen, slik husker jeg at lenkene skal brukes i presentasjonen og jeg finner dem lett.

Det siste bildet jeg viser, kan for eksempel være oppgaver som elevene skal gjøre etter presentasjonen. I det timen starter, vet jeg ikke om jeg får bruk for oppgavene, men jeg har det som en reserve.

Lenger ut i boken viser jeg et forslag til en presentasjon du kan ha liggende som Plan B.

Hva bør med i rapporten?

Når du har hatt en time som vikar, har skolene ulike systemer for hvordan du skal avgi rapport. På noen skoler er det et skjema som du skal fylle ut, der er det plass til fire-fem setninger om hvor langt dere kom i de oppgavene som dere fikk fra læreren og om hvilke elever du eventuelt ga anmerkning. Her kan du også gi andre beskjeder.

Andre skoler ønsker at du skal sende en e-post om hvordan timen gikk. Undervisningsinspektøren videresender til læreren. Lærerne synes

Side 68:

Noen ganger forsøker assistentene å tåkelegge hvem som får hjelp, da går assistenten litt rundt i klasserommet og hjelper flere. Andre ganger bidrar assistenten i hele klassen fordi den aktuelle eleven ikke trenger hjelp akkurat da.

Når du og assistenten går inn i klasserommet samtidig, er det noe lettere å avklare hvem som har hvilke roller og hvilken elev som skal få hjelp av assistenten. Men man skal ikke røpe forholdene for hele klassen. Det blir til at lærervikaren og assistenten med blikk, lav stemme og forsiktig kroppsspråk får en felles forståelse av opplegget for timen.

Er man så heldig at man møtes noen minutter før timen starter, kan assistenten informere om hvilken elev det er, hva eleven eventuelt trenger støtte til og om det er eventuelt er snakk om en diagnose. Da kan man også gjøre avtaler, for eksempel at assistenten sier: «Hvis eleven blir for urolig i timen, tar jeg ham med til biblioteket.»

Som lærervikar kjenner man ikke til hvilke elever som kan ha utfordringer. Og assistenten som kommer i det timen starter, vet ikke at klassen skal ha lærervikar. Hadde assistenten visst at klassen skal ha vikar, ville hun ha kommet noen minutter tidligere for å informere vikaren. Men i en hektisk skolehverdag blir det til at informasjonene blir tynne og improvisasjonene tykke.

Det er ikke slik at alle elever som får assistent har en diagnose eller er bråkete. Enkelte henger kanskje bare litt etter i faget. Og grunnen til det, kan være så mangt. Uansett er det svært mye bedre å være to voksne i et klasserom enn å være helt alene. Spesielt er det utfordrende å være alene når én elev krever mye oppmerksomhet.

Noen ganger er assistenten en som er fast ansatt som assistent. Andre ganger er assistenten en vikar slik som du. Vikarer kan ta noen oppdrag som lærer og andre oppdrag som assistent. Jeg har selv vært assistent flere ganger. Da har jeg måttet bruke et bredt spekter av egenskaper for på en best mulig måte løse alle slags situasjoner som har oppstått. Eleven som jeg skal gi assistanse, kan for eksempel bli utagerende eller rett og slett stikke av. Jeg har som assistent flere ganger måttet føre elever ut av klasserommet slik at læreren skulle ha en sjanse til å drive undervisning. Og

Her hopper vi til side 72:

Lønn for forberedelser er inkludert i de fleste kommuner

I de fleste kommunene sier man at timelønnen tar hensyn til ekstraarbeidet det er ved å hente nøkler, få informasjon fra inspektøren, stenge klasserommet og så videre. Da er ekstraarbeidet innbakt i timelønnen og du kan ikke kreve ekstra betalt fordi du måtte kopiere ark før timen startet. I Oslo må du følge mer med og notere alt du gjør.

Be om en liste over satsene som gjelder deg

Vikarer har ingen organisasjon i ryggen. Pass på at du får betalt for alle minuttene du jobber. Plutselig ber skolen deg «fikse noe» som er gjort på ti minutter og som ikke blir notert av skolen som et oppdrag for en klasse. De vanlige lærerne får sin månedslønn uansett, som vikar må du notere alt ekstra.

Be om å få en oversikt over de ulike timelønnene som vil gjelde deg: timelønn for norsktimer, timelønn for kroppsøving, timelønn i friminutt osv. En arbeidsgiver må kunne klare å gi deg et svar når det gjelder timelønn, det er jo helt grunnleggende informasjon om arbeidsforholdet. Får du til svar at timelønnen vil vises på lønsslippen, kan du spørre om lønsslippen også viser hvilket fag du har hatt. Lønsslippen viser neppe det, dermed er du like langt. Du bør kunne kreve å få nok informasjon fra skolen slik at du kan etterprøve lønsslippene. Har ikke personalet tid til å utarbeide en liste over dine ulike timesatser, bør du lage en selv. Lenger ut i dette kapitlet viser jeg regnestykkene.

Du må forholde deg til en tariffavtale som likevel ikke gjelder deg

Du er i utgangspunktet nødt til følge en avtale som du ikke har vært en del av å forhandle frem. Store fagforeninger har forhandlet med kommunene og kommet frem til mange punkter. Disse punktene gjelder deg automatisk.

Men: De detaljerte tariffavtalene snakker om folk i faste stillinger, ikke om ringevikarer. Avtalen for Oslo starter slik:

«Overenskomsten gjelder for alle arbeidstakere i et fast forpliktende arbeidsforhold med en på forhånd fastsatt arbeidstid (ev. gjennomsnittlig

til å forklare reglene i et nytt spill de skal spille, og det gjør ham irritert. Det betyr kanskje at Pål er en flink pedagog. Han er i alle fall opptatt av pedagogikk, kanskje kan han bli lærer?

4) *Norsk – historie – musikk – samfunnsfag: Kun 60 prosent av barna kan «Ja, vi elsker dette landet»*

Jeg har ikke tall for ungdomsskolene, men en undersøkelse blant 300 barne-neskolelærere viste i 2017 at kun 60 prosent av barna kunne første vers av nasjonalsangen. Hva med å ha 30 kopier av «Ja, vi elsker» liggende i vesken din?

Du kan la elevene sitte to og to i grupper og øve på teksten slik at de kan den utenat innen 10-15 minutter. Så må kanskje noen av dem, de som har lyst, fremføre teksten uten huskelapp.

Eller så kan du fortelle om sangen:

- Tekst: Bjørnstjerne Bjørnson (1859), han fikk Nobelprisen i 1903.
- Melodi: Rikard Nordaak
- Første gang fremført i 1864 (50-års jubileum for Grunnloven)
- Sangen er aldri blitt vedtatt som nasjonalsang.
- Teksten viser noe av Norges historie. Navnene som nevnes i sangen – Håkon, Harald osv – var gamle norske konger.
- I dag synges som regel vers nr 1, 7 og 8
- Preget av nasjonalromantikken

Her er det første verset:

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem,
furet, værbitte over vannet,
med de tusen hjem.
Elsker, elsker det og tenker
på vår far og mor
og den saganatt som senker
drømme på vår jord.

Side 111:

- Klima, regnskogen og vaksiner.
- Miljø, økonomi og sosiale forhold.

Riktig svar = Miljø, økonomi og sosiale forhold.

Hvor mye mat kastet vi i Norge i 2015?

- 355 000 000 kilo
- 355 000 kilo
- 35 500 kilo
- 3 550 kilo

Riktig svar = 355 000 000 kilo

Hva betyr bærekraftig utvikling?

- Vi skal bære miljøutviklingen på våre egne skuldre.
- Vi må hogge mer regnskog slik at flere kan få sunnere mat.
- Vi må ta hensyn til kommende generasjoner når det gjelder miljø, økonomi og sosiale forhold.

Riktig svar = Vi må ta hensyn til kommende generasjoner når det gjelder miljø, økonomi og sosiale forhold.

Hvem fant på «bærekraftig utvikling»?

- Erna Solberg som er FNs generalsekretær.
- Gro Harlem Brundtland som jobbet med miljø og fattigdom i FN.
- Miljøbevegelsen i Norge.
- Røde Kors

Riktig svar = Gro Harlem Brundtland som jobbet med miljø og fattigdom i FN.

Hvor mye av regnskogene hogges hvert år?

- Like stort areal som Danmark.
- Like stort areal som Bergen kommune.
- Like stort areal som USA.
- Like stort areal som 19 fotballbaner.

Riktig svar = Like stort areal som Danmark.

kant, men antagelig forsvinner noen snart til en time de skal undervise i. To av vaktene er lærere, vi tre andre er lærervikarer eller assistenter. Så er det vaktbytte. To lærere ut, en lærer inn.

Ei jente rekker opp hånda, jeg følger henne ut i friluft. Hun har skrivesperre. Jernteppe. Men ikke panikk. Jeg foreslår at hun kan kikke i bøkene for inspirasjon, det er nemlig lov med alle virkemidler, bortsett fra internett. Eller hva med å tegne et tankekart? Jenta trekker frisk luft i skolegården der de yngre elevene har det gøy og leker med ball. Jeg sier til henne at det er så mange elever som gjesper i dag. Har det vært en fest eller er folk bare slitne etter i går? spør jeg. Hun svarer at elevene sikkert er slitne. Selv hadde hun lyst til å legge seg å sove da hun kom hjem i går etter norskeksamen. Men hun holdt seg våken slik at hun kunne sove godt på natten.

Under disse eksamensdagene er jeg blitt «monitoransvarlig». Opplegget er slik at elevene sender inn sine besvarelser digitalt mens en av vaktene sitter ved siden av og sjekker at eleven ikke laster opp feil wordfil. Deretter går vekten bort til en datamaskin for sjekke om besvarelsen har kommet frem til skolemyndighetene. Da har i tilfelle elevens navn blitt endret fra hvit til grønn i løpet noen sekunder på skjermen, eller monitoren hvis man vi si det litt fint. Så kan eleven printe ut en kvittering som bevis for at oppgaven er levert. Deretter er det ut i sola.

De andre vaktene har vært med på eksamener tidligere og sjekker selv på monitoren om filen er kommet trygt frem til Utdanningsdirektoratet, uten noen erklæring fra assisterende rektor degraderes jeg dermed i praksis fra monitoransvarlig til vanlig eksamensvakt.

Jeg ser ut over elevene og får et inntrykk av motebildet. Ingen elever går i fargerike klær, alle bruker grå eller sorte bukser eller t-skjorter. Det er noen få innslag av hvitt. Jeg flytter meg en meter og tar et nytt blick ut over rommet, nå oppdager jeg to elever med rosa genser og en elev med en forsiktig og dyp rød farge. Det er altså ikke alle som går i stort, hvitt eller grått. Det er ikke så mye å finne på som eksamensvakt, så jeg tar et regnestykke og finner ut at 93 prosent av elevene går med klær uten farge. Jeg lurar på hvorfor. Er motebildet slik i hele Norge nå? Eller er det slik